

Скорик Т.В.,
к.пед.н., доцент,
зав.кафедрою історії,
теорії та практики культури
Чернігівського державного інституту
мистецтв та менеджменту культури
НАККККіМ

Принципи інтеграції предметів мистецького циклу

Суттєве оновлення освітніх систем і технологій передбачає не тільки, і не стільки інформатизацію школи, скільки глобальну естетизацію всіх ланок навчально-виховного процесу. Сучасна педагогічна наука шукає нові підходи до вирішення проблем викладання предметів естетичного циклу. У публікаціях О.Рудницької, Л.Масол, О.Щолокової, Л.Ващенко, І.Почечуєвої та інших порушується питання про інтегрований підхід до художньої освіти дітей, пропонуються практичні наробки викладання мистецьких дисциплін. Принцип взаємозв'язку мистецтв, координації знань, опанування якими сприятиме розширенню асоціативних уявлень учнів, поглибленню зв'язків мистецтва з життям, забезпечить формування основ цілісної художньої картини світу.

Проте інтегровані уроки мають свої особливості, перед вчителем постає проблема досягнення цілісності такого уроку, збереження його єдності при послідовній реалізації мети та завдань уроку. Особливості уроку пов'язані також із специфікою мистецтва, розмаїттям його проявів.

З найдавніших часів внутрішня спорідненість різних видів мистецтва є основною тенденцією розвитку художньої культури. Всі разом вони утворюють динамічну систему, єдиний організм із загальними закономірностями, але жоден вид мистецтва не може бути замінений іншим.

В одному випадку твір мистецтва звернений до зорового сприймання (скульптура, живопис, архітектура), в другому - це розгорнутий процес, звернений до слухових аналізаторів (словесний чи музичний), у третьому - це дія, що відбувається у просторі та часі і звернена до кількох органів сприймання (слухових і зорових) - це танець, спектакль, кінофільм. Проте, як слушно

зауважував відомий німецький філософ О.Шпенглер, розподіл мистецтв за способом їх сприймання (зір, слух) не веде до їх розуміння: "Мистецтво зору і вуха - цим нічого не сказано. Зір і вухо є містком до душі. Якщо мистецтво і має межі, то це межі «власної оформленої душі", тільки історичні, а не технічні чи фізіологічні. Мистецтво - це організм, а не система». Тобто, мистецтво єдиний організм художнього світу, в якому і живопис, і музика, і скульптура, і пластичні види мистецтва самоцінні, тобто самостійні частини організму мають єдине джерело свого наповнення, і цим джерелом є життя та людина зі ставленням до цього життя. І тому, цілісне уявлення про світ мистецтва є необхідною умовою повноцінного його розуміння.

Ми знаємо, що основою будь-якого виду мистецтва є художній образ. Але музичний образ має свою специфіку. Музика може змальовувати почуття, природу, явища, події, проте конкретно важко сказати, якщо ми не маємо програмної назви твору. Кожен слухач створює свій міф, тобто свою розповідь, яка буде надуманою (міфічною), але для кожного сприймаючого особистою. Музичне мистецтво має міфологічну основу, але ця основа підкріплена конкретними засобами мовлення (ритмом, фактурою, мелодикою і так далі). Отже, ми можемо уявити будь-який предмет, музичний образ багатозначний. І ще важлива особливість: музика змальовує не сам предмет, а ставлення до нього, тобто викликані почуття і емоції до цього предмета, тому перш все ми з'ясовуємо характер та настрій музичного твору.

Якщо музика мистецтво процесуальне, тобто мистецтво, що розгортається у часі, то і предметом музики є становлення безвідносно до того, що перебуває у процесі становлення (О.Ф.Лосєв). А ось конкретизується предмет, тобто художній образ музичного твору, саме в уяві слухача.

Живопис, як і інші види образотворчого мистецтва, є мистецтвом більш статичним. Ми сприймаємо його цілісно, художній образ його більш конкретний. Його предметом є вже визначені предмети і події, проте це все ж таки художня форма відображення, тому вона несе в собі почуття і особистісне ставлення художника. Зрозуміти зміст картини можна лише тоді, коли розкриваються

особливості мови живопису. Колір, світло і тінь, лінія, контраст, сюжет, рисунок, композиція - єдині складові художньої форми, які утворюють цілісний образ картини.

Живопис мистецтво просторове, статичне, але воно також здатне передавати зв'язок подій. Тобто, для сприймаючого характерно також активне додумування і домислення розгортання сюжету картини. Художник ніби запрошує глядачів до співтворчості і співпереживання. Аналізуючи будь-яку картину ми також створюємо у своїй уяві міф, надумуємо свій сюжет, і у кожному випадку він буде вірним, якщо спирається на особливості художньої мови: на співвідношення колориту, ліній, контрастів, світло-тіньових плям, ритму постатей і т.д. Тобто, мистецтво живопису також міфологічне, що можна сказати і про скульптуру.

Отже, будь-яке мистецтво міфологічне і це спільна його основа. Воно дає широкий простір для нашої уяви і фантазії, проте завдання вчителя дати поштовх для цієї фантазії і вміло її спрямовувати, так щоб діти не збочували у "позамузичне" і "позахудожнє", а стримуючим ланцюжком має бути саме художня мова мистецтв.

Ще одна спільна риса мистецтв: мистецтво відображає у художніх образах реальний і фантастичний світ. Та це зображення завжди опосередковане ставленням людини до явищ і предметів життя, тобто світосприйняттям і розумінням людиною навколишніх предметів. Отже, предметом будь-якого мистецтва є не просто будь-яке явище чи предмет, а почуття, емоційне ставлення художника (у широкому значенні цього слова) до явища чи предмета, яке виражається через створений художній образ.

Таким чином, підсумовуючи все сказане, зробимо висновок, *спільним* для всіх різновидів мистецтв є: художній образ як основа будь-якого мистецтва; міфологічність змісту (співучасть у мистецтві суб'єкта сприймання); предметом мистецтва є емоційне ставлення до явищ і предметів світу.

Специфіка ж полягає у своєрідності художніх мов і засобів вираження художнього змісту. А також, для музики: невизначеність художнього образу,

його багатозначність; процесуальність. Для живопису: наочність, більша статичність; більш визначена образна конкретність, проте особистісно опосередкована емоційним ставленням.

Розуміння особливого і спільного у різновидах мистецтва допомагає вчителю визначити художньо-педагогічні засади побудови інтегрованого уроку мистецтва. Інтегровані уроки вибудовуються на основі:

1) *спільності мистецьких категорій*, засобів художньої виразності- композиція, контраст, характер, динаміка, ритм, темп і т.д.;

2) *спільного тематизму* - наприклад "Холодні барви зими", "Весняна симфонія", "Солоспіви рідного краю", "Природи лагідна краса"; теми, пов'язані з культурними регіонами - Мистецтво Японії, Америки і т. д.;

3) *уроки-узагальнення*: художній вернісаж (виставка і концерт), урок-конкурс, урок-постановка за казкою, театральне дійство (обрядові свята "Водіння кози", Маслена, "Свято врожаю" та ін.).

Основною драматургічною лінією уроку є взаємозв'язок мистецтв на уроці: музики, образотворчого і синтетичних видів (театрального, кіно-, хореографії). Такий взаємозв'язок здійснюється, як правило на рівні окремих творів, окремих художників, шкіл, епох тощо. Художні паралелі проводяться за основними принципами асоціативних зв'язків:

За тотожністю - єдиний настрій, образний зміст; *за суміжністю (доповненням)* - доповнюють зміст, допомагають його розкрити; *контрастом*: прийом несамоствійний, використовується у парі з першими двома, ставить проблемну ситуацію перед дітьми, активізує їх мислення, надаючи свободу вибору.

Хотілося б звернути увагу ще на кілька моментів у реалізації принципу інтеграції мистецтв на уроці: не слід зводити сприймання музики до обов'язкового знаходження образу, так як музика має незображальну природу. Учні не повинні довільно фантазувати, тому слід наголосити на тому, що у музиці змальовується не предмет, а ставлення до предмету. Коли учні починають фантазувати під музику, малювати у своїй уяві чи на папері якісь

картини, вчитель повинен звернути увагу на те, що, зображаючи природу, композитор прагне передусім виразити почуття людини, її особистісне ставлення до того чи іншого явища.

Урок мистецтва близький до театрального дійства, а отже має бути відповідно організований. На кожному уроці педагогу слід створювати ситуацію "введення" у мистецтво. Лише логікою, без такого емоційного введення у співпереживання сприймання не відбудеться. І у цьому особлива трудність і специфіка уроку мистецтва. Подоланню ж цього бар'єру допомагає педагогічна драматургія уроку, яка спирається на цілісність світу мистецтва.